

Ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΣ

ΜΕΛΕΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ

σον απομακρυνόμεθα από τὸ τέλος τοῦ παγκοσμίου πολέμου τοῦ 1914, τόσον αισθανόμεθα τοὺς ἑαυτοὺς μας μακρὰν τῆς ἐπιδράσεως τῶν πολεμικῶν γεγονότων καὶ ἔξω τῆς ἀτμοσφαιρας τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ὁ πόλεμος, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ψυχραιμότερον καὶ ἐπομένως ἀντικειμενικότερον τὴν ἱστορικὴν ταύτην περίοδον τοῦ πολέμου.

Διὰ νὰ κατανοήσωμεν ποία ὑπῆρξεν ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν παγκόσμιον αὐτὸν πόλεμον ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ διασαφήσωμεν τί ἦτον ὁ παγκόσμιος πόλεμος.

1. Ὁ ἀποικιακός, ἐμπορικὸς καὶ βιομηχανικὸς ἀνταγωνισμὸς τῶν μεγάλων δυνάμεων τοῦ κόσμου, ἀπὸ τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος καὶ ἔξῃς, εἶναι τὰ βαθύτερα αἷτια τοῦ μεγάλου πολέμου. Ἀφοῦτο δηλαδὴ ἡ Γερμανία κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἤρχισε νὰ μετέρχεται ἀποικιακὴν πολιτικὴν ἐπεδίωξε νὰ προαγάγῃ τ' ἀποικιακὰ καὶ ἐμπορικά της συμφέροντα κατὰ δύο τρόπους. Πρῶτον ν' ἀποκτήσῃ πέραν τοῦ ὠκεανοῦ ἴδια ἐδάφη παραγωγῆς πρώτων ὑλῶν, καὶ ἀποικισμοῦ, καὶ δεύτερον νὰ ἐξασφαλίσῃ διὰ συμβάσεων ἐδάφη ἐλευθέρου ἐμπορίου. Ἀπὸ τοῦ 1883 ἐπεξέτεινεν ἡ Γερμανία ἐν Ἀφρικῇ τὴν κυριαρχίαν της εἰς τὸ Τόγγον, τὴν Καμερουνίαν καὶ ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν· ἐπέτυχεν νὰναγνωρισθῇ διεθνῶς ὡς κράτος ἡ τῷ 1878 ἰδρυθεῖσα Βελγικὴ εἰταιρεία τοῦ Κόγγου, καὶ

ολόκληρος ἡ λεκάνη τοῦ ποταμοῦ Κόγγου νὰ κηρυχθῆ ἔδαφος ἐλευθέρου ἐμπορίου εἰς τὸ Μαρόκον ἐπίσης ἀπῆται νὰ ἔχη ἐλευθέραν εἴσοδον. Τοῦτο ὁμως κατηυθύνετο κατὰ τῆς Γαλλίας ἢ ὁποία ἠγωνίζετο εἰς τὰ κατεχόμενα ὑπ' αὐτῆς ἐδάφη νὰποκλείσῃ τὸ ξένον ἐμπόριον.

Αἱ ἐπιτυχίαι αὗται τῆς Γερμανίας ἐξήγειραν τὴν ἀντιζηλίαν τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ πρὸ πάντων τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἂν καὶ ἡ Ἀγγλία μετὰ τῆς Γαλλίας ἐν συνόλῳ κατεῖχαν πολὺ μεγαλυτέρας καὶ ἀξιολογωτέρας ἀποικίας τῶν Γερμανικῶν. Μόνον εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἢ Ἀγγλία κατεῖχε τὰς ἐκτάσεις τοῦ ποταμοῦ Νίγηρος, τοῦ Ζαμβέζη, τὰς τῶν λιμνῶν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ, τὰς νήσους Σοκότραν, Ζαντζίβάρην κ.λ.π. Οἱ Γάλλοι ἐπίσης κατεῖχαν μίαν παμμεγίστην κτῆσιν, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Ἀλγερίου, διὰ μέσου τῆς ἐρήμου Σαχάρας, καὶ ἀπὸ τῆς Σενεγαμβίας μέχρι τοῦ ἄνω Νίγηρος ποταμοῦ, τὴν Δαχομένην, τὸ γαλλικὸν Κόγγον, τὴν νήσον Μαδαγασκάρην καὶ τὰς Κομόρας, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς ἀπεράντους κτήσεις τὰς ὁποίας ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία εἶχαν εἰς τὰς ἄλλας ἡπείρους. Ἐν τούτοις ἡ Ἀγγλία ἠγωνίσθη νὰ παρακωλύσῃ τὴν περαιτέρω ἀποικιακὴν ἐπέκτασιν τῆς Γερμανίας.

Ἐν τῇ ἄπω Ἀνατολῇ ἡ Ἰαπωνία ἐπεδίωκεν ἐπέκτασιν ἐπὶ τῆς παρακειμένης Ἀσίας καὶ ἐν γένει εἰς τὸν μέγαν Ὠκεανόν. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἠνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τοὺς προέδρους Μὰκ Κίνλεϋ καὶ Ροῦζβλετ (1901 - 1909) μετῆλθον κατακτητικὴν πολιτικὴν ὡς αἱ μεγάλαι εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις. Ἀφῆρσαν ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς τὰς νήσους Κούβαν, Πορτορίκον, Γουάνην καὶ τὰς Φιλιππίνας· ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν ἡ ὀξεῖα ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο δυνάμεων Ἰαπωνίας καὶ ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Δὲν ἐξετείνοντο δὲ αἱ κτήσεις τῶν μεγάλων δυνάμεων μόνον ἐπὶ χωρῶν ἀπολιτίστων, ἀλλὰ καὶ πολιτισμένων μέχρῃς ἑνὸς βαθμοῦ· ἀρκεῖ νὰ ὑπενθυμίσωμεν, ὡς πρὸς τὴν Ἀφρικὴν τοῦλάχιστον, τὸ Ἀλγέριον, τὴν Τύνιδα, τὴν Αἴγυπτον, αἱ ὁποῖαι μέχρι τοῦ 1885 εἶχον χάσει τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἄς μὴ παραλειφθῆ καὶ ὅτι ἄλλαι χώραι ὡς ἡ

Περσία, τὸ Σιάμ, ἡ Κίνα ἐσώζοντο διότι ἡμφισβητοῦντο ὑπὸ πολλῶν συγχρόνως μεγάλων δυνάμεων.

2. Ἐνῶ ἡ Ἀγγλία πρότερον διὰ τοῦ γενικοῦ ἐμπορίου της, τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ πολεμικοῦ της στόλου, ὑπερέβαλλε κατὰ πολὺ τὰς ἄλλας δυνάμεις, ἡ βιομηχανία τοῦ βάμβακος ἐν Ἀγγλίᾳ ἦτο μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅλην τὴν ἄλλην τῆς Εὐρώπης, τὰ δὲ ἀγγλικά πλοῖα ἀπασχολοῦντο μὲ τὸ ἥμισυ τῶν ὄλων θαλασσιῶν μεταφορῶν, ἀπὸ τοῦ 1875 καὶ ἐξῆς αἱ ἠνωμένοι Πολιτεῖαι καὶ ἡ Γερμανία ἤρχισαν νὰ προοδεύουν περισσότερο εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Κατὰ τὴν παραγωγὴν ἀκατεργάστου σιδήρου καὶ χάλυβος ἀρχίζουν νὰ ὑπερτεροῦν τὴν Ἀγγλίαν, τὸ δὲ ἀγγλικὸν ἐμπόριον πολυλαχῶς πιέζεται.

Καὶ τὴν Γαλλίαν, κειμένην ἐπὶ τριῶν θαλασσῶν, τῶν σπουδαιοτάτων διὰ τὴν συγκοινωνίαν, μετὰ καλῶν λιμένων καὶ τελείου συστήματος διωρύγων, ἔχουσαν ἔδαφος καὶ κλίμα ἄριστον, παλαιότερον πολιτισμὸν καὶ βιομηχανίαν, ἤρχισεν ἡ Γερμανία μετὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 νὰ τὴν ὑπερτερῆ οἰκονομικῶς. Μέχρι τοῦ 1880 ἡ Γερμανία εἶχεν ὑπερβάλει τὰς ἠνωμένας Πολιτεῖας καὶ τὴν Γαλλίαν ὡς πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, καὶ ἴστατο ἐν τῇ δευτέρᾳ βαθμίδι μετὰ τὴν Ἀγγλίαν, ὡς καὶ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐμπορικοῦ στόλου. Κατὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν μετάλλων καὶ τῶν ὑφαντῶν ἦτο κατωτέρα μόνον τῆς Ἀγγλίας. Οὐδὲν κράτος τῆς γῆς εἶχε κάμει κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τόσας προόδους εἰς τὴν οἰκονομίαν ὅσας ἡ Γερμανία. Τοῦτ' ἀντίον ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία τῆς Γαλλίας, διὰ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκoῦς ἀνθρακος καὶ τὴν σχεδὸν ἀπαγορευτικὴν ἐμπορικὴν πολιτικὴν της, ἥτις προσεπάθει νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν παραγωγὴν της εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀγοράν, ὄλονεν ὠπισθοδρομοῦσεν. Διὰ τοῦτο ἔτεινεν ἔκτοτε ἡ Γαλλία ν' ἀποτελέσῃ διὰ τῶν ἀπεράντων καὶ καταλλήλων εἰς ἀνάπτυξιν ἀποικιῶν της μίαν οἰκονομικὴν ἔνωσιν ἐπὶ τῶν ἰδίων δυνάμεων βασιζομένην, καθὼς ἡ Ἀγγλία τῷ 1884 τοῦτο ἐπεδίωξεν· ὅθεν πρὸς τοῦτο ἡ Γαλλία μετέρχεται εἰς τὰς ἀποικίας της πολὺ περιοριστικὴν τοῦ

ἐμπορίου πολιτικὴν, ἢ ὁποία εἰς τοὺς ξένους σχεδὸν ἀδύνατον καθίστα τὸν ἀνταγωνισμόν. Ἡ Γερμανία ὅμως εἰς παρόμοιον τοῦ Ἀγγλικοῦ καὶ Γαλλικοῦ σύστημα δὲν ἠδύνατο νὰ προσχωρήσῃ, διότι ἡ ὁδὸς τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας τῆς εἶχεν ἀποκλεισθῆ. Τοῦναντίον, ἐπειδὴ προήχθη εἰς βιομηχανικὸν κράτος εὐρίσκετο εἰς κρίσιμον θέσιν ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἀφοῦ μέρος μόνον τῶν πρὸς διατροφὴν τῆς χώρας ἀναγκαίων παράγει, τὰ δὲ λοιπὰ ὑποχρεοῦται νὰ εἰσάγῃ ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ.

3. Ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως κρίσιμος ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἀγγλίαν ὁ πρὸς τοὺς Μπόερς πόλεμος τῆς νοτίου Ἀφρικῆς. Ἔως τότε ἡ Ἀγγλία ἐθεώρει τὴν νησιωτικὴν τῆς θέσιν ἐν τῷ κόσμῳ πλεονεκτικὴν· καθότι ἐπέτρεπεν αὕτη ν' ἀσκῆ πολιτικὴν ὅλως διόλου ἀνεξάρτητον, χωρὶς συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις, κατὰ τὸ ἴδιον ἑαυτῆς συμφέρον, στηριζομένη μόνον εἰς τὴν ἰσχὴν τῆς ναυτικῆς τῆς δυνάμεως. Ἀλλὰ διαροκοῦντος τοῦ κατὰ τῶν Μπόερς πολέμου, ὅστις ἐπερατώθη τῷ 1902, ἀπεδείχθη ὅτι, ἐὰν αἱ ἐχθρικαὶ τῆς Δυνάμεις συνηγοῦντο εἰς ἐπίθεσιν κατ' αὐτῆς, ἀναμφισβητήτως θὰ περιήρχετο εἰς κρισιμοτάτην θέσιν. Τότε λοιπὸν ἡ Ἀγγλία ἀρχίζει νὰ ὑφίσταται, ὡς πρὸς τὴν ἔξωτερικὴν τῆς πολιτικὴν, μεταβολὴν· ἐγκαταλείπουσα τὴν πολιτικὴν τῆς ἀπομονώσεως τρέπεται πρὸς τὴν πολιτικὴν τῶν συμμαχιῶν, τὴν ὁποίαν ἠκολούθουν αἱ ἡπειρωτικαὶ μεγάλαι Δυνάμεις. Ἐκ τούτων δηλαδὴ ἡ Ῥωσία, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βερολινίου συνεδρίου τοῦ 1878, ἐπειδὴ ἡ μὲν Αὐστρία, ἡ κραταιὰ τότε ἀψβουργικὴ Δύναμις, εἶχε κατ' αὐτὸ ἐργασθῆ ἐναντίον τῶν Ῥωσικῶν συμφερόντων, ἡ δὲ Γερμανία δὲν τὴν ὑπεστήριξεν ἀρκετὰ πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς πολιτικῆς τῆς, ἢ ὁποία τότε συνίστατο εἰς τὴν ἔνωσιν πάντων τῶν σλάβων τῆς Εὐρώπης, πλὴν τῶν Πολωνῶν, ἦτοι τῶν σλάβων τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Βαλκανικῆς, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν αὐτῆς τῆς Ῥωσίας, (τοῦτο ἦτο ὁ λεγόμενος πανσλαβισμός, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς γερμανικῆς ἐνώσεως καὶ τῆς ἰταλικῆς ἐνώσεως), ἐστράφη πρὸς τὴν Γαλλίαν. Ἡ Γαλλία ἠνθόει τότε τὸ Ῥωσικὸν πανσλαβιστικὸν σχέδιον, καὶ τὴν 27 Αὐγούστου 1891 συνῆψε μετὰ τῆς Ῥωσίας μυστικὴν

συμμαχίαν· αὕτη ἦτο ἡ λεγομένη Διπλῆ. Ἐπιπλέον καὶ ἡ Γερμανία διὰ τοῦ Βίσμαρκ τὴν 7 Ὀκτωβρίου 1879 συνῆψε μυστικὴν συμμαχίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας, εἰς τὴν ὁποίαν προσῆλθε τῷ 1882 καὶ ἡ Ἰταλία δυσηρεστημένη διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Γαλλίας κατάληψιν τῆς Τύνιδος, ὡς ἀπέμεινε δυσηρεστημένη καὶ τῷ 1919 ὅταν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία δὲν ἔλαβαν ὑπ' ὄψει τὸν τὰς ἀποικιστικὰς τῆς βλέψεις. Καὶ ἦσαν μὲν αἱ ἡπειρωτικαὶ συμμαχίαι μόνον ἀμυντικαί, ἀλλὰ τέσσαρες μεγάλαι Δυνάμεις πάνοπλοι ἀπέναντι ἀλλήλων καὶ συνεχῶς ἐπαυξάνουσαι τοὺς ἐξοπλισμούς τῶν ἀπετέλου διαρκῆ κίνδυνον τῆς εἰρήνης.

Μεγίστης, παγκοσμίου ἱστορικῆς σημασίας ἦτο νὰ γνωσθῆ εἰς ποῖον ἡπειρωτικὸν συνδυασμὸν θὰ προσετίθετο καὶ ἡ Ἀγγλία, ἀφ' ἧς ἐγκατέλιπε τὴν πολιτικὴν τῆς ἀπομονώσεως (βασιλεία Ἐδουάρδου τοῦ Ζ', 1901 - 1909). Ὁ πολὺς κόσμος ἐθεώρει ἰσχυροὺς παγκοσμίους ἀνταγωνιστὰς τὴν Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Ῥωσίαν. Νεώτεροι ὁμοῦ παράγοντες ἦδη εἰς τὸν παγκόσμιον συναγωνισμὸν εἶχον προσέλθει, ἕνεκα τῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως, ἡ Γερμανία, αἱ ἠνωμένα Πολιτεῖαι καὶ ἡ Ἰαπωνία. Κυρίως ἡ Γερμανία ἐνεφανίσθη πανταχοῦ ὡς λίαν ἀνήσυχος, ἀνεπιθύμητος ἀνταγωνιστὴς εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον καὶ τὴν ἀποικιακὴν πολιτικὴν. Ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Γουλιέλμον τὸν Β' (1888 - 1918) μετ' ἀποφασιστικότητος ἐπροχώρησεν εἰς τὴν δημιουργίαν ἰσχυροῦ πολεμικοῦ στόλου, ὅστις νὰ δύναται ν' ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν τοῦ αὐξηθέντος ἐμπορίου καὶ τῶν ἀποικιῶν, ἀντὶ τοῦ προτέρου μικροῦ στόλου, καταλλήλου μόνον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν παραλίων τῆς. Συγχρόνως μὲ τὴν πολιτικὴν τοῦ μεγάλου στόλου ἤρχισεν ἡ Γερμανία νὰ ἐπιδιώκῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Δυτ. Ἀσίας, οἰκονομικὴν διείσδυσιν εἰς Ἀνατολίαν καὶ παραχώρησιν τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης, πρὸς μεγάλην τῆς Ἀγγλίας πικρίαν.

Συνῆψε λοιπὸν ἡ Ἀγγλία κατὰ πρῶτον συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἰαπωνίας τῷ 1902. Ἐπειτα ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Γαλλίας τῷ 1904 καὶ τῆς Ῥωσίας τῷ 1907. Κατὰ

ταύτην διεχωρίσθησαν αἱ ἐν Ἀσίᾳ σφραῖραι τῶν συμφερόντων αὐτῶν ἢ βόρειος Περσία παρεχωρήθη εἰς τὴν Ῥωσίαν, τὸ Ἀφγανιστάν καὶ Θιβέτ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Τὸ δὲ 1908 ἡ Ἀγγλία μετὰ τῆς Ῥωσίας ἐπέτυχον συνεννόησιν καὶ περὶ Μακεδονίας καὶ Δυτ. Ἀσίας. Ἡ ἀντίθεσις κατόπιν τούτων μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας ἦτο καταφανής. Ὁ δὲ ἐπακολουθήσας βαλκανικὸς πόλεμος τοῦ 1912-3 παρῴξυνε ἀκόμη περισσότερον τὴν διαφωνίαν τῶν κεντρικῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης ἀφ' ἑνός, Γερμανίας, Αὐστρίας, καὶ τῶν τῆς τριπλῆς συνεννοήσεως Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσίας ἀφ' ἑτέρου. Εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ μεγάλου πολέμου ὑπεράνω τῆς Εὐρώπης ἡ ἀτμόσφαιρα ἐφαίνετο πλήρης δυσπιστίας, νευρικότητος, φόβου περὶ ἐπαπειλουμένης, ἀλλὰ φεῦ! ἀναποτρέπτου πλέον, μεγάλης παγκοσμίου πυρκαϊᾶς!

4. Ἐν μέσῳ τοιαύτης τοῦ κόσμου καταστάσεως ἀνέκλυψεν ὡς ἀφορμὴ τοῦ μεγάλου πολέμου τὴν 28 Ἰουνίου 1914 ἡ δολοφονία τοῦ διαδοχικοῦ ζεύγους τῆς Αὐστρίας ἐν Σαραγέβῳ ὑπὸ Σέρβων ταραξιῶν. Τὴν 28 Ἰουλίου ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας. Ἐπειδὴ κάθε προσπάθεια πρὸς ἐντοπισμὸν αὐτοῦ κατέστη ἀδύνατος, ἐπηκολούθησεν ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς Ῥωσίας, καὶ ἐφεξῆς αἱ ἄλλαι κηρύξεις. Μόνον ἡ Ἰταλία μετὰ τῆς Ῥουμανίας δὲν ἔσπευσαν εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν συμμαχικῶν αὐτῶν ὑποχρεώσεων πρὸς τὰς κεντρικὰς δυνάμεις, διότι ἐνώπιον τῆς παγκοσμίου κοινῆς γνώμης ὑπεύθυνοι ἐθεωρήθησαν διὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου αἱ δύο κεντρικαὶ δυνάμεις, ἕξ ὧν προῆλθεν ἡ κήρυξις αὐτοῦ. Ἀλλὰ βαθμηδὸν ἐνεπλάκησαν εἰς τὸν πόλεμον καὶ πολλὰ ἄλλα κράτη μεγάλα καὶ μικρά, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως.

Ὁ πόλεμος οὗτος ἐκλήθη, καὶ ἦτο πράγματι, παγκόσμιος ὄχι μόνον διότι ἔθνη καὶ τῶν πέντε ἡπείρων τῆς γῆς μετέσχον αὐτοῦ, καὶ αἱ ἐχθροπραξίαι διεξήχθησαν εἰς ὅλας τὰς ζώνας τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ αἴτια αὐτοῦ ἀνήγοντο εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν οικονομικῶν συμφερόντων τῶν μεγάλων δυνάμεων εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ὑδρογείου.

Θὰ ἦτο λοιπὸν ἐκ τῶν προτέρων ἀνεξήγητον πῶς ἡ

Ἑλλάς, μικρὸν κράτος τῆς Βαλκανικῆς, χωρὶς νὰ ἀσκήσῃ ἀποικιακὴν πολιτικὴν καὶ χωρὶς νὰ ἔχη παγκόσμιον ἔμποριον ἢ βιομηχανίαν, μετέσχεν ἑνὸς παγκοσμίου πολέμου, τοῦ ὁποίου τὰ αἷτια καὶ οἱ σκοποὶ ἦσαν παγκόσμιοι. Ἡ ἐξήγησις ὁμοῦ τοῦ φαινομένου τούτου θὰ προκίνησῃ ἀπ' ἑαυτῆς, ὡς νομίζω, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψει ποία ἦτο εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου ἡ πολιτικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος.

5. Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸ 1914 μόλις εἶχεν ἐξέλθει δύο ἀλλεπαλλήλων νικηφόρων βαλκανικῶν πολέμων. Κατὰ τὸν πρῶτον συνεπολέμησε μετὰ τῶν συμμάχων αὐτῆς Βουλγαρίας, Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου ἐναντίον τῆς Τουρκίας, κατὰ δὲ τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου τῆς 30 Μαΐου 1913 εἶχαν παραχωρηθῆ εἰς τοὺς συμμάχους πρὸς διανομὴν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τῶν Τούρκων ὅλα τὰ ἐδάφη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, τὰ δυτικῶς τῆς θρακικῆς γραμμῆς ΑἼνου - Μηδείας, ἐξαιρέσει τῆς Ἀλβανίας, τῶν μικρασιατικῶν νήσων καὶ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθω, τὰ ὁποία ἐνεπιστεύθησαν εἰς τὰς μεγάλας Δυνάμεις. Βραδύτερον αἱ μεγάλαι Δυνάμεις διὰ διακοινώσεως τῆς 15 Φεβρουαρίου 1914 ἀνεγνώρισαν ὁριστικῶς τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν μικρασιατικῶν νήσων. Ἄλλ' ἡ ἀναγνώρισις αὕτη συνετάραξε τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία ἐφοβεῖτο μήπως αἱ νῆσοι, πλησιέστατα τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας, χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὸ μέλλον ὡς βάσεις πολεμικαὶ κατὰ τῆς Μ. Ἀσίας. Παροτρυνομένη τότε ἡ Τουρκία καὶ ὑπὸ τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία διέβλεπεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Μ. Ἀσίας ἑμπόδιον τῆς γερμανικῆς ἐξαπλώσεως, ἤρχισε διωγμοὺς τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων δηλώσασα ὅτι, ἂν ἡ Ἑλλάς δὲν ἀποδώσῃ τὰς μικρασιατικὰς νήσους, οἱ διωγμοὶ δὲν θὰ παύσων. Χιλιάδες τότε Ἑλλήνων ἀπηλάθησαν ἐκ τῆς Τουρκίας, ἡ ὁποία καὶ παρεσκευάζετο κατὰ θάλασσαν ὡς ἐπικειμένον νέον πολέμου. Πράγματι δὲ ἡ Ἑλλάς ἠπειλήθη τότε ὑπὸ νέου πολέμου μετὰ τῆς Τουρκίας.

Ὁ δεῦτερος βαλκανικὸς πόλεμος ἤρχισεν ἕνεκα τῆς ζηλοτυπίας τῶν Βουλγάρων, διὰ τὴν κατοχὴν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐτερματίσθη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ

Βουκουρεστίου τῆς 10 Αὐγούστου 1913, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Βουλγαρία ἠναγκάσθη νὰ καταλίπη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς ἐντεῦθεν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νέστου μετὰ τῆς Καβάλλας χώρας, διαμαρτυρομένη ὅμως καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης. Ἴδου λοιπὸν ὅτι, εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ μεγάλου πολέμου, τὰ ἐκ τῶν δύο βαλκανικῶν πολέμων καταλειφθέντα σπέρματα διαφωνιῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, Βουλγαρίας, ᾠδήγουν εἰς νέαν ἀδιάλλακτον ἀντίθεσιν τὰ βαλκανικὰ ταῦτα κράτη.

Ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Αὐστρίας κατὰ τῆς Σερβίας, κράτους βαλκανικοῦ, συνδεομένου διὰ συμμαχίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος, χωριζομένου δὲ ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας δι' ἔχθρας ἀδιαλλάκτου, καμμίαν ἀμφιβολίαν δὲν ἔπρεπεν ἔξ ἀρχῆς ν' ἀφίνη, καθὼς νομίζω, ὅτι ὁ πόλεμος ἀναγκαιῶς θὰ καθίστατο καὶ βαλκανικός· οἱ δυσηρεστημένοι ἐκ τῶν δύο βαλκανικῶν πολέμων λαοὶ συμφέρον εἶχαν ν' ἀνατρέψωσι τὸ διὰ τῶν τελευταίων συνθηκῶν δημιουργηθὲν ἐν τῷ Αἴμῳ καθεστῶς, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν εἶχεν ἀκόμη παγιωθῆ. Ὅταν λοιπὸν ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξε τὴν 5 Νοεμβρίου 1914 τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, τί εὐλογώτερον ἀπὸ τὸ νὰ προσπαθήσῃ ἡ Ἑλλὰς ν' ἀποκρούσῃ τὴν ἀπειληθεῖσαν ἐπίθεσιν τῆς Τουρκίας, συμμαχοῦσα μετὰ τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως; Καὶ ὅταν ἡ Βουλγαρία ἐπιστρατευθεῖσα τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1915 ἔγινε προφανὲς ὅτι θὰ συνεπολέμει μετὰ τῶν κεντρικῶν δυνάμεων ἐπιτιθεμένη κατὰ τῆς Σερβίας, τί φυσικώτερον ἀπὸ τὸ ν' ἀντεπεξέλθῃ κατ' αὐτῆς ἡ Ἑλλὰς σπεύδουσα εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας; Εὐλόγως διὰ ταῦτα, ὁμιλῶν κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς βουλῆς τὴν 28 Σεπτεμβρίου 1915 ὁ ἀρχηγὸς τῆς τότε ἀντιπολιτεύσεως Ἐ. Βενιζέλος ἠρώτα· «ὅταν θὰ ἔχη ἐκλείψει ἡ Σερβία, ὅταν ἡ Βουλγαρία θὰ ἔχη ὑπερεξογκωθῆ διὰ τῆς καταλήψεως μεγάλου ἢ καὶ ὀλοκλήρου τοῦ τμήματος τῆς σερβικῆς Μακεδονίας, ἐρωτῶ ποία θὰ εἶναι ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἀπέναντι τοιαύτης ῥυθμίσεως τῶν βαλκανικῶν πραγμάτων; Εἰς ποίαν θέσιν θὰ εὐρεθῇ ἡ χώρα εἴτε αὐριον, εἴτε μετὰ δύο ἔτη ὅταν, ἐκλειπούσης τῆς ὑποσχέσεως ὅτι δὲν θὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὴν Βουλγαρίαν

σήμερον νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ Βουλγαρία θὰ ἤθελε νὰ ἐξοφλήσῃ τοὺς μεθ' ἡμῶν λογαριασμούς;» Ἐξ ἄλλου αἱ δυνάμεις τῆς Συνεννοήσεως, ἀρχομένου τοῦ πολέμου, εἶχαν διακηρύξει ἐνώπιον ὀλοκλήρου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ὅτι μάχονται ὑπὲρ τῶν δικαίων τῶν λαῶν, κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας, κατὰ τῆς καταπίεσεως καὶ καταδυναστεύσεως τῶν μικρῶν ἐθνῶν, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν καταπιεζομένων λαῶν. Ποία λοιπὸν ἄλλη προκήρυξις θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ μεγαλυτέραν ἀπήχησιν εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων, ἐλευθέρων καὶ ἀλυτρώτων, καλουμένων εἰς ἀγῶνα ὑπὲρ ἐλευθερίας; Κατὰ ταῦτα ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος ἐμμέσως εἰς τὸν μέγαν πόλεμον ἐπεβάλλετο ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ὁ δὲ καθαρῶς βαλκανικὸς χαρακτήρ τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ βαλκανικοὶ σκοποὶ τοὺς ὁποίους προέθεσεν ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον, καταδεικνύεται καθ' ἡμᾶς ἐκ τῆς παρατηρήσεως, ὅτι ἡ Ἑλλάς, καὶ μετὰ τὴν ἀτάπασιν τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ τὴν εἰρήνευσιν τὸ 1919 ὅλου τοῦ κόσμου, ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ.

6. Ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ μεγάλου πολέμου ἀσκήσασα οὐδετερότητα, ἀπὸ δὲ τῆς βουλγαρικῆς ἐπιστρατεύσεως ἔνοπλον οὐδετερότητα, διῆλθεν ἐσωτερικῶς ἐν μέσῳ περισπασμῶν καὶ διχοστασιῶν, διὰ τὴν διαφωνίαν τοῦ τότε βασιλέως πρὸς τὸ πλειοψηφοῦν ἐν τῇ βουλῇ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, ὡς πρὸς τὴν τηρητέαν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, μέχρι τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἐξ Ἑλλάδος τὴν 14 Ἰουνίου 1917. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ βασιλέως ταχθεῖσα παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων τῆς Ἀγγλίας, συνεπολέμησε μετ' αὐτῶν εἰς τὸ μακεδονικὸν μέτωπον, συντελέσασα τὰ μέγιστα εἰς τὴν συμμαχικὴν νίκην τοῦ 1918. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλάς μετὰ τοῦ ὀμίλου τῶν νικητῶν συνυπέγραψεν ὡς «σύμμαχος δύναμις καὶ συνεργάτις» αὐτῶν τὰς περιωνύμους ἰδιαιτέρας μεθ' ἑνὸς ἐκάστου τῶν ἀντιπάλων κρατῶν ἤτοι τῆς Γερμανίας, Αὐστρίας, Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας συνθήκας, αἵτινες ἐτερμάτισαν τὸν παγκόσμιον πόλεμον.

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΝ

Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΥ

Αἱ συνθηκαὶ αὗται δὲν ἀνεγνώρισαν μόνον τὰ ἐθνικὰ δίκαια τῶν λαῶν, ὅσοι ὤρμουσαν πρὸς ἐθνικὴν ἐνότητα καὶ ἐλευθερίαν καὶ ἔδειξαν βαθεῖαν ἐξέγερσιν τῆς ἐθνικῆς τῶν συνειδήσεως, ὡς λ.χ. οἱ Πολωνοί, Τσέχοι, Κροαταί, Οὐγγροί, ἀλύτρωτοι Ἕλληγες καὶ λοιποί. Ἀλλὰ γενικώτερον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν καθολικῶν συμφερόντων τῆς ἀνθρωπότητος αἱ συνθηκαὶ αὗται ἐθέσπισαν θεοπρίσματα, ὁποῖων κἀνὲν τῶν μέχρι τοῦδε μεγάλων περὶ εἰρήνης συνεδρίων τοῦ κόσμου δὲν ἐπελήφθη ποτέ. Ἡ δὲ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος ἐν Παρισίοις εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν ἔργων τόσον ἠθικῶς ὑψηλῶν, ἀνύψωσεν αὐτὴν διεθνῶς πρὸ τῶν ὁμμάτων ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἐπλήρωσεν αὐτὴν δόξης αἰωνίου.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλὰς συνυπέγραψε τὴν σύμβασιν τὴν ιδρύσασαν τὴν Κοινωνίαν τῶν ἐθνῶν, κατὰ τὴν ὁποῖαν τὰ συμβαλλόμενα μέρη «ἵνα ἀναπτύξωσι τὴν συνεργασίαν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν καὶ ἐγγυηθῶσιν εἰς αὐτὰ τὴν εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν» ἀνέλαβον τὰς ἐξῆς ὑποχρεώσεις πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ πολέμου· νὰ φυλάττωσιν αὐστηρῶς τὰς διατάξεις τοῦ διεθνoῦς δικαίου, αἱ ὁποῖαι ἀναγνωρίζονται τοῦ λοιποῦ ὡς κανῶν κατὰ τὴν διαχείρισιν τῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ βασιλεύῃ ἡ δικαιοσύνη· νὰ φυλάττωσιν εὐσυνειδήτως ὅλας τὰς ἐκ τῶν συνθηκῶν ὑποχρεώσεις κατὰ τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τῶν λαῶν. Ὡς μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, λέγει ὁ Ἀγγλος G. Gooch, εἴμεθα τώρα οἱ Εὐρωπαῖοι κοσμοπολίται, καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ποτέ ὅτι ὁ πολιτισμὸς εἶναι ὁμαδικὸν ἐγχεῖρημα καὶ κοινὴ εὐθύνη.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τῆς συμβάσεως περὶ Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν «τὰ μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὑποχρεοῦνται νὰ σέβωνται καὶ νὰ φυλάττωσι κατὰ πάσης ἐξωτερικῆς προσβολῆς τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν παρούσαν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν πάντων τῶν μελῶν τῆς Κοινωνίας. Ἐν περιπτώσει προσβολῆς, ἀπειλῆς ἢ κινδύνου προσβολῆς τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας σκέπτεται περὶ τῶν μέσων δι' ὧν θ' ἀσφαλισθῇ ἡ ἐκτέλεσις ταύτης τῆς ὑποχρεώσεως. Κατὰ τὸ ἄρθρον 14: «τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας ὑπο-

χρεούται νὰ παρασκευάσῃ σχέδιον διαρκoῦς δικαστηρίου διεθνoῦς δικαίου ὑποβληθησόμενον εἰς τὰ μέλη τῆς Κοινωνίας. Τὸ δικαστήριον τοῦτο θὰ δικάζῃ περὶ πάσης διαφορᾶς διεθνoῦς χαρακτῆρος τὴν ὁποίαν οἱ διάδικοι θὰ τῷ ὑποβάλωσι. Θὰ δίδῃ ἐπίσης γνωμοδοτήσεις συμβουλευτικὰς ἐπὶ πάσης διαφορᾶς ἢ παντὸς ὅπερ τὸ συμβούλιον ἢ ἡ συνέλευσις τῆς Κοινωνίας ἤθελον παρουσιάσει πρὸ τῆς δικαιοδοσίας του.»

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀνάλογον σύστημα πρὸς τὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἀλλὰ περιορισμένης μόνον εὐρωπαϊκῆς συμπολιτείας, ἦτο τὸ καθιερωθὲν ἐν Εὐρώπῃ ἐπισήμως διὰ τῆς Βεστφαλικῆς εἰρήνης τοῦ 1648, διὰ τῆς ὁποίας ἕτερομίσθη ὁ μέγας τριακονταετῆς ἢ θρησκευτικὸς λεγόμενος πόλεμος, ὁ ἐπισωρεύσας εἰς τὴν Εὐρώπην ὄχι δυσαναλόγους καταστροφὰς πρὸς τὰς τοῦ συγχρόνου παγκοσμίου πολέμου. Ἡ Βεστφαλικὴ εἰρήνη εἶχε καθιερώσει δημόσιον διεθνὲς δίκαιον στηριζόμενον ἐπὶ συνθηκῶν καὶ ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀναγνωρίσεως τῶν δικαιωμάτων τῶν κρατῶν. Ἐστερεώθη δὲ κατόπιν τὸ σύστημα τοῦτο εἰς τὸ μέγα συνέδριον τῆς Βιέννης τοῦ 1815, τὸ ὁποῖον συνεκλήθη διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ πολιτικὴν τάξιν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἀνέτρεψεν ἡ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης ἡγεμονία τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος. Ἀλλὰ πόσον μεγάλη εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἔργου, ἀπὸ ἀπόψεως καθολικῆς ἱστορίας κρινομένου, τῶν τριῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν συνεδρίων τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν σταθμοὺς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης καὶ ἔγιναν ἀφετηρία νέου ἱστορικοῦ βίου τῶν λαῶν, τῆς Βεστφαλίας, τῆς Βιέννης καὶ τῶν Παρισίων τοῦ 1919 - 20!

7. Ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν παγκόσμιον εἰρήνευσιν ἀνέλαβε τὸ 1920 ὡς ἐντολοδόχος τῶν Δυνάμεων νέον ἀγῶνα ἐν Μ. Ἀσίᾳ πρὸς καταστολὴν τοῦ κινήματος τοῦ Κεμάλ πασᾶ, τὸ ὁποῖον ἐξεργάγη ἐν Ἀνατολίᾳ, μὲ τὸν σκοπὸν ν᾽ ἀνατρέψῃ τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς τὴν Τουρκίαν συνθήκην τῶν Σεβρῶν τῆς 10 Αὐγούστου 1920. Ἡ συνθήκη αὕτη, χαρακτηρισθεῖσα ὡς ὑπεράγαν φιλελληνική, παρεχῶρει εἰς τὴν Ἑλλάδα πάντα τὰ ἐδάφη τῆς ἀνατολικῆς Θράκης μέχρι σχεδὸν ὅλης τῆς

γραμμῆς Τσατάλτζας ἐν δὲ τῇ Μ. Ἀσίᾳ κατὰ τὸ ἄρθρον 65 καὶ 69 παρέδιδεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διοίκησιν τὴν ἄσκησιν τῶν κύριαρχικῶν δικαιωμάτων τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῆς πόλεως Σμύρνης καὶ τῆς ἐνδοχώρας αὐτῆς ἐπὶ μίαν πενταετίαν, μεθ' ἣν τὸ ὀριστικὸν καθεστῶς τῆς χώρας θὰ ἐκανο-νίζετο κατὰ τὸ ἄρθρον 83.

Ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς σκληροὺς αὐτῆς ἀγῶνας κατὰ τοῦ Κεμάλ, οἵτινες ἐσυνεχίσθησαν καὶ μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ματαίως ἐφθειρε τὰς ὑλικὰς καὶ ἠθικὰς αὐτῆς δυνάμεις· οὕτως ὥστε τὸν Αὐγούστον τοῦ 1922 ἐπιτεθεὶς ὁ Κεμάλ διὰ νέων δυνάμεων κατώρθωσε νὰ διαλύσῃ τὴν τέως νικητρίαν καὶ ἐνδοξον στρατιὰν τῆς Μ. Ἀσίας, ἣ ὁποία φεύγουσα πρὸς δυσμὰς πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀφοῦ μέγα μέρος ἀπώλεσεν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, συμπαρέσυρε καὶ ὅλον τὸν ἰθαγενῆ ἑλληνικὸν πληθυσμόν, ἐν κακῇ καταστάσει διὰ πλοίων διαπεραιωθέντα εἰς τὴν ἐντεῦθεν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἑλλάς παρατείνουσα ἐν Μ. Ἀσίᾳ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Κεμάλ 1) δὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ μέγας πόλεμος εἶχε τερματισθῆ ἀπὸ τοῦ 1918, ὁ δὲ κατ' οὐσίαν βαλκανικὸς, τρίτος κατὰ σειρὰν βαλκανικὸς πόλεμος, τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλλάς διεξήγαγε μετὰ τῶν συμμάχων, συμφέρον ἦτο νὰ συντερματισθῆ μαζὶ μὲ τὸν παγκόσμιον, ἐκπνέων ἐντὸς τῶν αὐτῶν χρονικῶν ὁρίων ἐκεῖνου· 2) ἐλησμόνει ὅτι ὁ παγκόσμιος πόλεμος προεκλήθη ἐκ τοῦ οικονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δυνάμεων καὶ ὅτι ἡ Ἀγγλία πρὶν συνάψῃ τὴν Συνεννόησιν εἶχε προηγουμένως ἐκρίζώσει ὅλα τὰ ἐμπόδια τὰ ὁποῖα ἡμ-πόδιζαν ἕως τότε τὴν προσέγγισιν τῶν Δυνάμεων. Διὰ μιᾶς δηλαδὴ συμβάσεως τῆς 8 Ἀπριλίου 1904 ὅλαι αἱ ἀποικιακαὶ διαφοραὶ μετὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν εἶχαν ἐξομαλυνθῆ, ἰδίᾳ τὸ Μαρόκον ἀφίνετο εἰς τὴν Γαλλικὴν ἐπιρροήν, ἐνῶ ἀντὶ τούτου ἡ Ἀγγλία ἔμενεν ἐλευθέρα εἰς τὴν Αἴγυπτον, τῆς Γαλλίας ἀποσυρούσης ὅλας τὰς διεκδικήσεις της ἐπ' αὐτῆς. Δὲν ἐπρεπε λοιπὸν ἡ Ἑλλάς νὰ προσέλθῃ ἐγκαίρως εἰς συμβιβαστικὴν μετὰ τῆς Τουρκίας λύσιν τῆς διαφορᾶς, πρὶν αἱ δύο κυριαρχοῦσαι μετὰ τὸν πόλεμον μεγάλαι Δυνά-

μεις ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία εἰσέλθουν πάλιν εἰς νέας ἀνταγωνισμοῦ σφαίρας; Καὶ τῷ ὄντι τέτοιος ἀνταγωνισμὸς ἐσημειώθη εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀφότου μετὰ τὴν συντριβὴν τῆς Ῥωσίας καὶ Τουρκίας ὅλαι αἱ χῶραι μετὰ τὸ Αἰγύπτου καὶ Ἰνδιῶν, τὸ Ἀφγανιστάν, ἡ Περσία, Μεσοποταμία, Παλαιστίνη ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας, καὶ μόνῃ ἢ ἐντολῇ ἐπὶ τῆς Συρίας ἐξεχωρεῖτο εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐπρεπε λοιπὸν ἡ Ἑλλάς νὰ παραμένῃ ἐντὸς τῆς ζώνης τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο κυριαρχουσῶν τούτων δυνάμεων; 3) ἡ Ἑλλάς ἐπίσης δὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψει, ὅτι μετὰ τὰς θυσίας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχαν ὑποβληθῆ οἱ ἐμπόλεμοι, μετὰ τὸς δυσεπανορθώτους καταστροφάς, τὰς ὁποίας συνεσώρυσεν ὁ μέγας πόλεμος κατὰ τὰ μακρὰ τῆς διαρκείας του ἔτη καὶ τὰς φρικαλεότητας αἱ ὁποῖαι διεδραματίσθησαν κατ' αὐτόν, κάματος μέγας κατέλαβεν ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα καὶ βαθὺ ἀποστροφῆς αἰσθημα ἐκυριάρχησε τῆς ψυχῆς ὅλου τοῦ κόσμου, λήξαντος τοῦ πολέμου, πρὸς πᾶσαν πολεμικὴν ἀνάμνησιν, ἀπαράλλακτα ὅπως εἰς τὸ τέλος μακρῶν πολέμων, ὡς τοῦ τριακονταετοῦς θρησκευτικοῦ καὶ τῶν πολέμων τῆς ναπολεοντείου ἐποχῆς τοῦτο παρετηρήθη. Πόθεν λοιπὸν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναμένῃ ἡ Ἑλλάς ἐπικουρίαν ἀγωνιζομένη ἐν Μ. Ἀσίᾳ; Ἴδου εἰς ποίας δυσχερείας ἐνεπλάκη ἡ Ἑλλάς διὰ τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ παρατεινομένου ἀγῶνος.

Ἡ καταστροφὴ τῆς μικρασιατικῆς στρατιᾶς ἐξηνάγκασε τὴν Ἑλλάδα νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τῆς Τουρκίας ὑπὸ ὄρους λίαν μειονεκτικῶν ἐν Λωζάννῃ, τὴν 24 Ἰουλίου 1923. Τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης, διὰ τῆς ὁποίας τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Τουρκίαν μετετέθησαν εἰς τὸν Εὐρον ποταμόν, αἱ σπουδαιότεραι ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως διατάξεις εἶναι αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὴν σύμβασιν, περὶ ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἀλυτρώτων Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ἐν Ἑλλάδι Μουσουλμάνους, ἐξ ἄρθρων δεκαεννέα. Κατὰ ταύτην ἀπὸ τῆς 1 Μαΐου 1923 ἤρχισεν ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀνταλλαγὴ τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἐγκατεστημένων ὀρθοδόξων Ἑλλήνων, τουρκικῆς ὑπηκοότητος, πρὸς τοὺς ἑλληνικῆς ὑπηκοότητος μωαμεθανοὺς Τούρκους, ἐν Ἑλλάδι ἐγκατεστημένους,

ἔξαιρουμένων μόνον τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν Τούρκων τῆς Δυτ. Θράκης, κατὰ τὸ δεύτερον ἄρθρον τῆς συμβάσεως. Οὕτως ἔξεκενώθη ὅλη ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ ἡ ἀνατολικὴ Θράκη ἀπὸ τοὺς ἀπ' αἰῶνων Ἑλληνας γηγενεῖς κατοίκους, οἵτινες εἶχαν δημιουργήσει εἰς τὰς χώρας ταύτας πολιτισμὸν πολλοῦ λόγου ἄξιον.

8. Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης, ἣτις ἐτερμάτισε τὴν μακρὰν, δεκαετῆ, πολεμικὴν περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, μία πολιτικὴ ἀπέμεινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Αὕτη εἶναι ἡ ἐγκαινισθεῖσα τῷ 1911 ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου ἡ κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς πολιτικὴ βαλκανικῆς συμμαχίας κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐξελιχθεῖσα δὲ κατόπιν ἀπὸ τῆς εἰρήνης τοῦ Βουκουρεστίου ὡς πολιτικὴ βαλκανικῆς ἰσορροπίας. Ἀλλὰ διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀσκή τοιαύτην ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἡ Ἑλλάς, ἀπαραίτητος καθίσταται ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῆς διοργάνωσις, ἡ ὁποία προώριστα νὰ τὴν καταστήσῃ ἐσωτερικῶς ἰσχυράν. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἄλλοτε τὸ κεφαλαιῶδες πολιτικὸν πρόγραμμα ἑνὸς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων πολιτικῶν τῆς Ἑλλάδος, τῶν Ὀθωνείων χρόνων, τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Βεβαίως μία τῶν αἰτιῶν διὰ τὰς ὁποίας ἡ Ἑλλάς τότε δὲν ἀπεδέχθη τὸ πρόγραμμα τοῦ Μαυροκορδάτου ὑπῆρξεν ὅτι τὰ ὄρια τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ κράτους εἶχαν ὀρισθῆ τόσον στενὰ καὶ ἀσφικτικῶς περιορισμένα ὑπὸ τῶν προστατίδων τῆς Ἑλλάδος Δυνάμεων, ὥστε ἡ ζωὴ αὐτῆς νὰ εἶναι πάντοτε ἀγωνιώδης. Ἀλλὰ σήμερον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης ἡ Ἑλλάς ἔχει ἐδάφη ἱκανὰ πρὸς ἀνάπτυξιν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ Ἑλλάς πολλάκις ἐπανέρχεται εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ Μαυροκορδάτου, κατ' ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα, πρὸ πάντων κατόπιν ἐξωτερικῶν περιπετειῶν, ὡς μετὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1869, τὸν εὐρωπαϊκὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ 1886, τὸν ἀτυχή πόλεμον τοῦ 1897, τὴν ἐν Κρήτῃ κρίσιν τοῦ 1909, ἀλλὰ πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι ἐκεῖναι πρὸς ἐσωτερικὴν διοργάνωσιν, πλὴν τῆς τελευταίας, δὲν ἦσαν προῖδόν καθολικῆς ἐθνικῆς ἐπιβολῆς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 30 Αὐγούστου 1924.

I. K. ΒΟΓΙΑΤΖΙΑΗΣ